

Desiring and Delving

Three Weeks – Tisha b'Av

1 תש"ו

2 My Sole Desire - R. Kluger

IN THE PERIOD between Shivah Asar b'Tammuz and Tishah b'Av, we mourn the destruction of the Beis Hamikdash, lament the fact that we are in *galus*, and hope and pray for immediate redemption. Longing for *geulah* plays a central role in *Yiddishkeit*; it is mentioned on Shabbos and Yamim Tovim, at times of joy and sorrow, in our *tefillos*, in *Birkas Hamazon*, and more.

What does the concept of *galus*, exile, really mean, and what is the redemption we await so eagerly?

חז"ל אמרו שואלין ודורשין בהלכות המועד, ונכלל בזה שבכל זמן מיוחד אצל יהודים צריך ללמוד ולהתעמק מה משמעותו והנצחיות שבו. ועל דרך זה יש להבין ענין האבלות על החורבן בימי בין המצרים ותשעה באב, שהרי אצל יהודי כל התגים והמועדים ענינם נצחי, ומהו א"כ תפקיד הימים, ובודאי אין זה רק המשמעות הפשוטה של אבלות להתאבל על מה שהיה ואיננו, שכן עם ישראל אינו שומר על זכרונות של עבר בעלמא אם לא שהם קשורים לזה ולעתיד. וכבר אמרו ז"ל (מס' סופרים פכ"א) גורה על המת שישתכח מן הלב שנאמר (תהלים לא) נשכחתי כמת מלב, אבל כאן כתוב אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני, כי ירושלים היא דבר חי שאין השכחה שולטת בו, לכן אם אשכחך ירושלים דהיינו שאראה אותך כדבר שאבד ואיננו ח"ו תשכח ימיני.

3 9 כנס - 81 / 1981

בתשעה באב ישנו אור גנוז כבכל המועדות

תשעה באב נקרא "מועד" - "קרא עלי מועד לשכור בחור" (איכה א, טו). אין אומרים תחנון בתשעה באב ככשאר ימים טובים.

4 רחצ

שפתי חיים

השראת השכינה - בלב האדם

5

והוסיף עוד (כהגה"ה): "לזאת הרי כי וודאי עיקר ענין הקדש והמקדש ושריית שכינתו יתב' הוא האדם, שאם יתקדש עצמו כראוי בקיום המצוות כולן *... אז הוא עצמו המקדש ממש, ובתוכו ה' ית"ש ... וכמאמר ז"ל ושכנתי בתוכם, בתוכו לא נאמר אלא בתוכם".
כמו ש"ע"י חטאינו בקלקול הפנימיות - בית המקדש העליון, הוא הגורם לחורבן בית המקדש החיצוני. כך גם כדי לזכות לבנין המקדש החיצוני, צריך קודם לבנות את בית המקדש העליון, פנימיות האדם בתוך לבבו. ואם לא זכינו עדיין לבנין בית המקדש, הרי הוא כעונותינו, קיים עדיין בתוכנו - חורבן בית המקדש הפנימי.

בית המקדש העליון - בלב האדם

את הקשר בין בית המקדש החיצוני - לבית המקדש הפנימי בתוך לבבו של אדם, מבאר היטב הגר"ח מוולאזין ז"ל (נפה"ח ש"א פ"ד).
"ובאמת כי האיש החכם ויבן את זאת לאמיתו, לבו יחיל בקרבו בחיל ורעדה, בשומו על לבו על מעשיר אשר לא טובים ח"ו, עד היכן המה מגיעים לקלקל ולהרסו בחטא קל ח"ו הרבה יותר ממה שהחריבו נבוכדנצר וטיטוס

... כי לא להם חלק ושורש בעולמות העליונים, שיהו יכולים לנגוע שם כלל במעשיהם, רק שבחטאינו נתמעט ותש כביכול כח גבורה של מעלה את מקדש ה' טמאו כביכול המקדש העליון".
* והיכן הוא שורש בית המקדש העליון? בתוך לבו של אדם! וכדבריו עוד: "גם על זאת יחרד לב האדם מעם הקדוש, שהוא כולל בתבניתו כל הכוחות והעולמות כולם, שהן המה הקדש והמקדש העליון, והלב של האדם אמצעיתא דגופא, הוא כלליות הכל, נגד בית קדשי הקדשים אמצע הישוב, אבן שחיה כולל כל שורשי מקור הקדושות כמדה... א"כ בעת אשר יתור האדם לחשוב בלבבו מחשבה אשר לא טהורה בניאוף ר"ל, הוא מפניס זונה סמל הקנאה בבית קה"ק העליון נורא בעולמות העליונים הקדושים ח"ו, ומגביר ר"ל כוחות הטומאה והס"א בבית קה"ק העליון... וכן כל חטא אשר כל איש ישראל מכניס בלבו ח"ו אש זרה כבעש או שאר תאוות רעות".

וזאת גם ביאור דברי הגר"ס זצ"ל, כשם שאפשר להתקרב אל השי"ת ב"תוכ"פ, ע"י כפרת העונות המיוחדת שזוכים ביום זה, שהיא מרוממת את האדם ונותנת לו סיוע להתקרב אל השי"ת, כך אפשר להתקרב אל השי"ת בט' באב, ע"י עבודת האבילות על ירושלים הרגשת חסרון שכינה בישראל, ומאידך לראות את הסתר הפנים בכריאה. ועד כמה שאדם יתבונן בזה, ומשקיע בעבודת ה' זו את כל פנימיותו, בכך גם תגדל צערו ויגונו, ומאידך גם תגדל בו השאיפה להתקרב אל השי"ת ע"י עבודה זו.

הלכות האבילות שתיקנו חז"ל בימי בין המצרים הם המסייעות לכל אחד להיות לכל הפחות בימים אלו כ"גברא רבה" להרגשת הצער והאבילות, וכמו שאמרו: "שהחיצוניות היא מעוררת את הפנימיות" (מסלת ישרים סופ"ו), אמנם כאמור, בצירוף סגולת ההשפעה המיוחדת שיש בימים אלו, הם המסייעים בידי האדם להתעלות ביהר שאת באבילות זו.

אמנם צריך להשתדל לזכך את הפנימיות, לא להסתפק בחיצוניות בלבד! - קיום הלכות האבילות. אלא לזכך את הפנימיות לשאיפה להתקרבות אל השי"ת, ומאידך הצער והאבילות, יבואו מתוך שאיפה אמיתית, מתוך פנימיות הלב - שהוא בית המקדש העליון, ללא עבודת הפנימיות, חסר בעיקר עבודת האבילות - "ורחמנא לבא בעי".

א"ש ישו אחת ממוש כל המתאבלים עליה ... כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה" (תענית ל:). זוכה עכשיו! ולמה? כי מרגיש כבר עכשיו ע"י עבודת האבילות וזיכוד הפנימיות את הקשר אל השכינה, ואת השאיפה להתקרבות אל השי"ת. הרי חז"ל ביטלו את מגילת תענית, ואמרו חז"ל (שבת יג:): "אין שוטף נפגע אין בשר המת מרגיש באיזמל" והרי זה כאותו משותק, שדוקרים בו ואיננו מרגיש, ובאותו יום שמרגיש את כאב הדקירה, סימן שבשרו שב לחיות ואו רבה שמחתו. כך ע"י שמרגיש בקרבו את האבילות על ירושלים * ושאיפתו לגילוי כבוד ה', הרי חיל הוא! וממילא חיות זו היא נותנת לו את האפשרות שכבר עכשיו "זוכה ורואה בשמחתה".

ג] כבר הבאנו בהקדמה בשם הגר"א, שאמר ש"בדבר אחד אין לו השגה כלל, והוא - יהודי פשוט אשר חי בתקופת בית שני, וק"ו בן בנו של ק"ו בתקופת בית ראשון". והיינו שביהמ"ק שייך רק לאלו שחיהם עם השכינה, שמבינים שזו תכלית האדם בעוה"ז ולא שום דבר אחר, כאלו היו האנשים שחיו בעת שביהמ"ק היה קיים, כי להם היה שייכות למעלות וסגולות ביהמ"ק, עולם של עליות רוחניות⁴¹. וכן לעתיד לבוא, ענין "בית המקדש" מיועד לאלו המבינים מעלותיו, ושכל תקוותם היא לחיות חיים של עליות רוחניות.

קצ **נתיבות** בין המצרים **שלום**

ויש לבאר זאת שהמשמעות של האבלות על ביהמ"ק היא אי-השלמה עם חורבנו ותשוקה לבנינו, שישאל אינם משלימים לרגע אחד עם זה שביהמ"ק חרב, ותמיד הם מעלים את זכרונו על לבם

ומשתוקקים ומצפים מתי יבנה ביהמ"ק, ע"ד מאמר מרן הק' מקוברין ז"ע, שהגרוע ביותר הוא כאשר משלימים עם המצב כמות שהוא, וכך האסון הגדול ביותר הוא כאשר יהודי משלים שאפשר לחיות גם עלי ביהמ"ק. וכמעשה שהיה אצל הרה"ק מאפטא ז"ע שנכנס אליו יהודי ותינה לפניו את כל צרותיו, והיה נראה לו שאינו משתתף כ"כ בצעריו. ואמר לו הרה"ק מאפטא, ומה עם זה שלא הקריבו היום את קרבן התמיד, על זה אינך דואג כלל. היינו שלו יש דאגה המעיקה עליו יותר מזה. ליהודי אסור להשלים עם חורבן ביהמ"ק, וג"פ ביום מבקש יהודי בתפלה ולירושלים עירך ברחמים תשוב ומעורר בלבו תשוקה לבנין ירושלים וביהמ"ק, ובמיוחד בתפלות המוספים של ג' הרגלים שתוכנס רצוף השתוקקות עילאית לבנין ביהמ"ק כמ' אבינו מלכנו גלה כבוד מלכותך עלינו מהרה וכו' מלך רחמן רחם עלינו וכו' שוכה אלינו וכו'. וההשתוקקות הזאת היא בכח' של קרבנות. וכמש"כ מרן אדמו"ר בב"א ז"ע במכתב כי הגעגועים לדבר הם יותר גדולים מעצם הדבר. וע"ז הוא ראשית בנין ביהמ"ק אשר נבנה מכת ההשתוקקות שישאל משתוקקים בגלות לבנין ביהמ"ק, שע"ז הם ממשיכים את בנינו בב"א. כאשר יהודי שרוי בתכלית המרירות על העדר אור

האלקות שהאיר בבית המקדש והוא מלא השתוקקות לזה הר"ז מסייע לבנין ביהמ"ק. ובמיוחד בג' השבועות של בין המצרים שבהם מעוררים כלל ישראל ביותר את התשוקה לבנין ביהמ"ק. וע"כ תקופה זו היא בעצם תקופת ההתחלה של בנין ביהמ"ק. ומכלל מצוות חובות הלבבות המוטלות על יהודי מחוייב הוא תמיד לחזק בעצמו ולעורר בלבו את הציפיה והצמאון לביאת המשיח ובנין ביהמ"ק, ובמיוחד ביום זה של קרא עלי מועד. וכל כמה שיהודי מגביר את ההשתוקקות והגעגועים שלו הר"ז מקרב את גאולת הכלל ואת גאולת הפרט.

הלקח תמוז-אב והלכות **צא**

ציון דורש אין לה מכלל דבעי דרישה

בכל שנה ושנה כאשר באים ימי החורבן, מרגישים יותר הגלות, היזק שהגלות מזיק אותנו בעניני רוחניות, ורואים הריחוק שיש לנו בגלות מהשי"ת, ואז מרגישים הרגש של צעקה, לצעוק צעקת המים התחתונים 'אנן בענין למהוי קריבא למלכא', ומזה יוצא הצעקה מקרב לב בכבי של געגועים ותשוקה, ולכן דייקא ביום ט' באב יש בחינה של 'היום הזה נהיית לעם, ונעשים בני ישראל מקושרים להשי"ת. וזה הוא הענין שנאמר על יום הזה 'קרא עלי מועד', מועד הוא מ'ל' הנוגעות כמו שפירשו המפרשים, כי ביום הזה מתוך הריחוק בא לירי בטוי הקשר של בני ישראל עם הקב"ה, וזה התשוקה לבית המקדש וההשראת השכינה, ואם נעורר התשוקה כראוי יתקיים ובאת שמה, כי זה הבטחה לשכנו תדרשו וממילא התוצאה מזה הוא ובאת שמה. והשפת אמת מבאר כי ידוע כי בכל מקום שיש השראת קדושה נשאר שם לעולם רשימה, לכן אף

העיקר הוא שהאדם יהי מלא תשוקה לבנין בית המקדש ולהתגלות אלוקות שיהי בבנין הזה. כמו שאמרו בגמ' (ראש השנה ל, א) על הא דכ' (ישעי' לח, כג) 'ציון דורש אין לה' מכלל דבעי דרישה, וע"י הדרישה דייקא בונים

שבהמ"ק חרב מ"מ נשאר שם רשימה לעולם, ולכן שייך אף עתה לשכנו תדרשו, כי הרי מעולם לא זזה שכינה, וע"ז ובאת שמה. וז"ל שם (תל"ז) 'כי ע"י הזכירה שמבקשין בני' תמיד בפה ובלב בכל יום תמיד בנין בהמ"ק, ע"ז יתעורר כח הרשימה הנשאר קיים לעולם ויהי הגאולה ע"ז במהרה בימינו אמין. ועוד כתב שם (תרמ"ח)

8

7a

73

עז משה פרק יב אהר

עוסק בשום דבר, הוא רק מתעמק בהפסד שהוא הפסיד, וכל כמה שהוא מתעמק יותר בהפסד שהוא הפסיד - באבידה שהוא איבד - הוא מקבל אליה קשר נפשי יותר חזק. כך היהודי עוצר את כל מהלך החיים ליום אחד, ובמשך כל היממה של תשעה באב הוא רק מתייחד במחשבתו ב"מפני חטאינו גלינו מארצנו", ובכל המצב הנורא של עם ישראל כאשר אין לנו בית המקדש, כאשר אין לנו מקום של השראת שכינה שאפשר לעלות אליו שלש פעמים בשנה ולהפך לבני אדם חדשים בעבודת ה', ולעלות למדרגות חדשות - מדרגה לדרגה - בעבודת ה', וזה כואב לו, וזה שובר אותו, וזה אכפת לו, והוא משתוקק לזה, והוא נכסף לזה, והוא מבקש מה' יתברך "השיבנו ה' אליך ונשובה חרש מיניו כקדם" (איכה ה-כא).

אין לו השתוקקות וכיסופים כאותו יום לשום ענין שבעולם, הוא לא צריך לאכול, והוא לא צריך לשתות, והוא לא צריך מנעלים לרגליו, והוא יושב על הרצפה, והוא ישן על הארץ - שום דבר הוא לא צריך. רק מה? הוא מבקש מה' יתברך שנוכח שוב לראות בעינינו בשוב ה' שיבת ציון, ועם זה הוא מתייחד.

העבודת ה' הכבירה של האבלות הזאת, וההתייחדות הזאת, וההתעמקות הזאת, והעיקר - הכיסופים וההשתוקקות לימים הקדושים והנשגבים, לבית מקדשנו בכנינו, יש בכחה במדה מסוימת ובאחוזים מסוימים - וכמובן כל אחד לפום דרגא דיליה - לתת לו ולהקנות לו אחוזים מסוימים מאותה קדושה שהיו משיגים כאשר היתה עבודת בית המקדש בפועל. - זהו המועד של תשעה באב!

MY SOLE DESIRE

OUR MOURNING AND longing for the Beis Hamikdash connects us to the spiritual closeness of that time.

We might compare this to a woman whose husband has gone on a long business trip. Throughout the day, she functions as usual, keeping house and raising her children in a happy manner. But once a day, when she speaks to her husband on the phone, she is seized by a deep longing; she suddenly realizes how hard it is for her with her husband away. That is her hardest hour of the day, yet she wouldn't give up the daily phone call for anything. During this time, her longing for her husband serves as her connection to him, and she wants to experience this connection even if it arouses her pain.

We are in galus, distant from Hashem. We don't have the Beis Hamikdash and we lack the tangibly close connection with the Ribono shel Olam. Our way of connecting to this special closeness is through craving it and yearning for it. Chazal tell us that everyone who mourns for Yerushalayim merits to see its joy (Bava Basra 60b), as it is written "Rejoice with Yerushalayim and delight in her all those who love her, rejoice with her a rejoicing, all those who mourn over her" (Yeshayahu 66:10). It is not written that one who mourns will merit to see Yerushalayim in her joy - in the future tense; rather, one who mourns Jerusalem merits to see her in her joy right at that moment, in the present. There is joy within the mourning; our pain and longing connect us to the love experienced in our ideal setting. The pain proves to us that we are still intrinsically close to Hashem; that is why we long to feel and express this closeness openly. It is a bond fraught with pain, but we seek it nevertheless. We want to feel connected, just like the woman who wants to experience a connection

Our mourning for the churban is not a lament over something that happened and cannot be undone; rather, our yearning connects us to the reality of geulah within us. The letters of Tammuz (when scrambled) stand for "Zmanei Teshuvah Memashmeshin Uba'in" - times of teshuvah are approaching. Av stands for "Elul Ba" - Elul is coming. Our mourning serves as a preparation for the yearning and closeness of the

upcoming days of Elul - yemei ratzon (Days of Favor). Our pain over the churban leads to emunah and regained strength; our longing for closeness to Hashem generates renewed closeness. As we read in Eichah, "This I reply to my heart; therefore I have hope. Hashem's kindnesses never cease. Indeed, His mercies never fail... 'Hashem is my portion,' says my soul; therefore I will hope in Him... Let us search and examine our ways, and let us return to Hashem" (3:21-40).

תח שער שלישי

שמים אינו יודע כלל על מה להתאבל, כי טוב לו בעולם כמו שהוא ומה חסר לו! כל תאוות לבו הוא יכול למלאות. והעולם מרהיב עין ביפיו גם בלי בית המקדש... הן רק ירא שמים באמת יכול להרגיש כי עולם בלי בית המקדש בנוי הוא חרב.

בשש ברכות אנו מתפללים בש"ע על הגאולה האחרונה: מחיה המתים, גואל ישראל, מקבץ נדחי עמו ישראל, בונה ירושלים, מצמיה קרן ישועה, המחזיר שכינתו לציון. לכל הפחות שתי הברכות המתחסות לבני ירושלים והמקדש נתפלל בין המצרים בשימת לב מרובה: בונה ירושלים והמחזיר שכינתו לציון. - בברכת המזון מיד אחרי ההודאה על הארץ והמזון אנו מבקשים רחמים על המישה דברים: על הכלל ישראל, על ירושלים וציון, על מלכות בית דוד והמקדש. הרי אכלנו לשבעה - ומיד עלינו להתבונן: וזהו הכל? שביעת רצוננו ממילוי הכרס היא כל חיינו? הלא התכלית הוא הכלל ישראל והשראת השכינה בתוכו! גם בברכה זו יש לנו לכוון בשימת לב מרובה בזמן בין המצרים. זהו המעט שאנו יכולים לעשות כדי להחיות בקרבן הדאגה לחורבן בית מקדשנו.

Make an Accounting

Tishah b'Av is a day of crying. On this day we talk about subjects that we don't broach the rest of the year. It is a day of introspection - how are we faring spiritually? We look at the past and think about the future, what was yesterday and what will be tomorrow. This

18

ההתעוררות שבבכיה

מצינו בדברי חז"ל [מדרש שו"ט קל"ז] על הפסוק "על נהרות כבל שם ישבנו גם בכינו", כשראו בני הגלות שירמיה הנביא פורש מהם; "געו כולם בכביה וצווחו: 'רבינו ירמיהו הרי אתה מניחנו שם' ככו שנאמר 'על נהרות כבל שם בכינו', ענה ירמיה ואמר להם: 'מעיד אני עלי שמים וארץ, אילו בכיתם בכיה אחת עד שאתם בציון לא גליחם'."

● כוחה של בכיה בעיתה מועיל למנוע גלות. זהו כוחו של תשעה באב שבכל שנה ושנה, שאם מתעוררים בו לבכות מונעים מהגזירות לכוא. כך ימשך עם ישראל להתקיים עד ביאת גואל במהרה.

19

הלכה

והלכות

צנ

אבל באמרי אמת מבואר פי' אחר, כי ענין הדרישה הוא לדרוש ולחקור אחר הסיבה המביאה לידי חורבן המקדש, וזה הוא הדרישה

20

שי

שיחת אליהו

ונראה לבאר את הענין, שהרי הנה כל עיקר ענינו של בית המקדש כידוע היינו ללמד את האדם עצמו סדר השראת השכינה מה היא וכיצד נראית, וזאת החובה המוטלת על האדם ללמוד מבית המקדש, מכילי המקדש, ומסדר העבודה לפרטיה, היאך תשכון השכינה. שהרי אם מצינו שיכולה השכינה לשרות על עצים ואבנים, על אחת כמה וכמה שיכולה היא לשרות על אדם שנברא בצלם אלוקים ויש לו נשמה חלק אלוה ממעל.

את הדרך לזכות להשראת השכינה וסדר העבודה על מנת להגיע לזה, למדים אנו מבית המקדש, ממה שמצינו בהלכות שנתייחדו לבית המקדש. התורה ציותה דינים והלכות עבודה כיצד יש לפעול על מנת להביא לתוצאה זו שתשרה שכינה על מקום מסוים, ומזה יש לו לאדם ללמוד בנוגע לעצמו. ואם אכן ישכיל כל זאת או אז ייחשב ביתו 'בית בנוי'. ועל בית בנוי אכן שורה השכינה. אבל אם חלילה הבית בחורבנו, זוהי בחינה של סילוק שכינה, וכך הוא גם כלפי האדם עצמו, אם אדם בנוי הוא שורה עליו שכינה במידת מה, ואם לאו, אדם חרב הוא ה'ו'.

תלמידי חכמים - כמקדש וכמזבח ממש

וכדברים הללו מוצאים אנו בדברי ה"מסילת ישרים" (פרק כ"ו) שאם אדם בונה את עצמו לפי כל סדר הבנין, מן המסד ועד לטפחות, ועולה בסולם של רבי פנחס בן יאיר שזהו סולם בנין האדם, שהרי כשם שישנו סולם של בנין לבית ואז כבוד ה' ממלא את הבית, כך יש סולם בנין לקומת ה'אדם'. וכשאדם בונה עצמו על פי הסדר שהזכרנו, הרי שכאשר מגיע הוא לפרק כ"ו אומר ה"מסילת ישרים" שורה עליו השכינה כפי שהיתה שורה בבית המקדש. שהרי כך מצינו שהצדיקים הם הם המרכבה, האבות הקדושים הם המרכבה. ובני אדם כאלו הם עצמם נחשבים כמשכן, כמקדש וכמזבח. המאכל אותו הם

משמעות השם "יום טוב" בכל המועדות ובתשעה באב, יסודו בפסוק "וירא אלקים את האור כי טוב" (בראשית א, ד) ובחז"ל איתא שכיון שראה הקב"ה את האור שהוא טוב, עמד וגנזו לצדיקים (חגיגה יב ע"א והובא ברש"י שם). האור שביצירת בראשית היה בכוחו לצפות בו מסוף העולם ועד סופו. ה"טוב" שטמון במועדות, הוא האור שבו ניתן לראות ה"אור הגנוז" בימים. הימים הקדושים של פסח, שבועות וסוכות, מסוגלים לגלות את ה"אור הגנוז" ולהשקיף בו על העבר והעתיד - מסוף העולם ועד סופו. ה"מים-הטובים" הם ימים בעלי כח גילוי האור.

תשעה באב נכלל בכלל המועדות והימים-הטובים - בבחינת גילוי ה"אור הגנוז", שבו ניתן לראות את האמת. נושאים רבים שבמהלך השנה נגנזים, אמיתויות שחבויות "תחת השטיח", נוכל לגלותם במבט של תשעה באב. ביום בו מתאבלים על העבר, אפשר לצפות גם על העתיד - "מסוף העולם ועד סופו". מחשבות שבכל ימות השנה נדחקות לצדדים, דברים שלא מעיזים לבטא בגלוי, ניתנות לגילוי באורה המיוחדת של תשעה באב.

בין העבר והעתיד, עומד ההווה. המתבונן על מצבם של יהודי העולם כיום, יראה שלא היה בהיסטוריה של העם היהודי, זמן של חופש, כמצבנו היום. גם בעבר היו מצבים טובים ליהודים במקומות מסוימים, אך חירות יהודית כפי שקיימת כיום בכל רחבי תבל, לא היתה מעולם. אמנם כשההווה הוא חלק מהיסטוריה ארוכה, יש לתת משמעות למצב העכשווי. רק לפני חמשים שנה, נרדף העם היהודי בצורה החמורה ביותר, שנקראת

16

התבוננות לעבר ודאגה לעתיד

הקינות של תשעה באב פותחות בפנינו את העבר של חורבן בית המקדש וגלות ישראל מארצו. יש פיוטים בקינות על גזירות ת"ח ות"ט, קהילות הקודש שמסרו נפשם על קידוש השם. אין די באמירת הקינות, צריך גם להתבונן ולחשוב על עצמנו ועתידנו. העבר הוא הראי של העתיד. צריך לחיות בעיניים פקוחות, באור של ה"יום-טוב" של תשעה באב.

האם המצב העכשווי יימשך גם לעתיד? האם לא צריך להשקיע בכי ודמעות, כדי שלא ישתנה המצב לרעה? בדור של תהפוכות מהירות כל כך, יש לחשוש מאירועים הקורים כפתע פתאום. ישנם הדואגים על המצב הכלכלי וישנם החוששים משינוי לרעה במצב הבטחוני, אלו "דמים" ואלו "דמים". אך יותר מכל צריך לדאוג ולחשוש מהמצב הרוחני. זכינו וילדינו גדלים ומתחנכים בישיבות ובבית יעקב, אך חובתנו לזכור שהרבה דמעות של הדלקת נרות מושקעות בזה. התפילות והתהלים שאבות ואמהות בנו

על עתידם של בניהם ובנותיהם, הם שעומדות לנו. תפקידנו לראות את העבר וללמוד ממנו על העתיד. באלו דמעות יצמחו ילדינו?

שמעתי שבימי האחרונים של מרן הגרי"ז מברסקי זצוק"ל, בא לבקרו מרן הגרא"מ שך ואמר לו, שלא כל אחד זוכה להשאיר אחריו משפחה מפוארת של גדולי תורה. ענה לו הרב מברסקי: "וכי מעט דמעות ותפילות השקעתי בהם? וכמה ימים צמתי עבורם?" וצריך להתבונן - בדור של תורה, בבית של גדולי עולם, הושקעו כ"כ הרבה צומות ודמעות, תפילות וספרי תהלים בכדי לזכות לדור ישרים מבורך, שלא תמוש התורה מורעם, ואנן מה נענה אבתריה!?

17

האם אנחנו יודעים את עתיד ילדינו? עלינו להתבונן לעתיד ולצפנת "סוף העולם" מתוך גילוי ה"אור הגנוז" של תשעה באב. ההיסטוריה אינה בת יום אחד, או חמשים שנה. חובתנו ביום זה, לראות את העבר וללמוד ממנו לעתיד ולא להיות שאננים.

אֲרֵבִיעִים שָׁנָה קִדְּשׁוּ - The Rabbis taught in a Baraisa: - תְּנוּ רַבְּנָן
 - THE LOT - לא הָיָה גּוֹרֵל עוֹלָה בְּיָמֵינוּ - During the FORTY YEARS PRIOR TO THE DESTRUCTION OF THE Second TEMPLE,
 NOR DID THE TONGUE OF RED wool WHITEN, - ולא הָיָה לְשׁוֹן שֶׁל זְהוּרִית מְלִבֵּין - NOR DID THE WESTERN LAMP of the Temple Menorah REMAIN LIT.^[22]
 NOR DID THE DOORS OF THE SANCTUARY WOULD OPEN ON THEIR OWN,^[23] - דְּלָתוֹת הַהֵיכָל נִפְתָּחוֹת מֵאֲלִיָּתָן
 - אֲמַר לוֹ - UNTIL R' YOCHANAN BEN ZAKKAI REBUKED THEM - and HE SAID TO IT: הֵיכָל הַהֵיכָל - SANCTUARY! SANCTUARY!
 - FOR WHAT reason DO YOU TERRIFY YOURSELF? - יוֹדַע אֲנִי כִּי שְׂטוּףְךָ עֲתִיד לִיִּחָרֵב - I KNOW CONCERNING YOU THAT IN THE END YOU ARE DESTINED TO BE DESTROYED.
 - AND ZECHARIAH THE SON OF IDDO^[24] HAS ALREADY PROPHESED CONCERNING YOU: פָּתַח - OPEN, LEBANON, YOUR DOORS, AND LET FIRE CONSUME YOUR CEDARS.^[25]

24

נר מערבי לא היה דולק

סימן נוסף היה באותה התקופה בבית המקדש, 'נר מערבי לא היה דולק',
 וזה רמז משל וסימן לגדולי התורה, שהם מכונים 'נר מערבי', [וכידוע
 שכשה'אור החיים' הקדוש נפטר בשבת קודש, התבטא עליו הבעש"ט 'כבה נר
 המערבי'], שהרי נר המערבי כל הנרות פונים אליו, שהרי שכינה במערב, וכן
 גדולי ישראל עיני כל ישראל נשואות אליהם, ואילו הם עצמם נשואות עיניהם
 לקב"ה. אבל בדור ההוא של חורבן בית שני כאשר הבריונים שלטו בקרב
 הציבור, ואילו הנר המערבי שהיה אז באותה התקופה היה רבן יוחנן בן זכאי
 - קולו לא היה נשמע, ועיני הציבור לא היו נשואות אליו, ולא שאלו לדעתו
 מה הוא אומר, אז ממילא כבה הנר המערבי בבית המקדש.

עוד דבר היה אומר בית המקדש, 'דלתות ההיכל נפתחות מאליהם', והיינו
 שהוא פרוץ, אינו סגור, ניתן להיכנס, כל הרוצה יכול להיכנס, ביאור הענין הוא
 שהרי בבית המקדש הייתה חובת שמירה עפ"י דין מחמת כבוד, 'על חומותיך
 ירושלים הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה' (ישעיה ס"ו, ו), במסכת תמיד
 ישנה אריכות רבה, בכמה מקומות היו שומרים, באלו מקומות, והשמירה הזו
 לא הייתה שמירה מפני גנבים, ולא מפני ליסטים, זו הייתה שמירה של 'משמר
 כבוד' [מובא שם כי אירע פעם שנמצא אחד הכהנים שנרדם, ופצעו את מוחו
 בגזירי עצים, וכי כיצד אפשר להירדם, הרי צריכים להיות על המשמר], כבוד
 הבית שיהיו שם שומרים.

האדם - היכל ה'

והלימוד עבודתו הוא, שהאדם אף הוא כדוגמת היכל ה', וגם הוא צריך
 להיות 'שומר, מחמת כבוד, מחמת מעלתו, שופטים ושוטרים תתן לך בכל
 שערך' (דברים ט"ז, יח), אדם אינו פרוץ, העיניים שלו אינן צריכות לראות כל דבר,
 אוזניו אינן מוכרחות לשמוע כל דבר ואין צורך לפיו לדבר כל דבר אפשרי, עליו
 להיות שומר, לכבוד ולתפארת, שהרי צלם אלוקים הוא, 'ראו בריה שבראתי
 בעולמי', הוא אינו הפקר שכל דבר מאוס נכנס לתוכו, ואין זאת רק משום
 האיסור החרוז בדבר, אלא מצד חשיבותו של האדם ומצד גדלותו וערכו, שהרי
 בנוהג שבעולם, מקום חשוב הוא מקום שמור וגדור, הוא אינו מקום הפקר,
 וכגון בארמון המלוכה שם שומרים בכל עת. וכשבני אדם אינם שומרים את
 עצמם, בית המקדש כביכול אומר זאת, כאשר הדלתות נפתחות מאליהם, כל
 אחד ביכולתו להיכנס, הטימאה יכולה להיכנס, כשהכל הפקר הכל פתוח -
 סימני חורבן הן. אלו הם סימני חורבן בית המקדש וכמו כן אלו הם סימני
 חורבן האדם.

25

וכשרבן יוחנן בן זכאי ראה את כל הסימנים הללו, הוא ניגש לבית המקדש
 ודיבר אתו, "אמר לו היכל היכל מפני מה אתה מבעית עצמך", פירוש הדברים,
 מדבר אתה רק לעצמך, הינך מאיים ומפחיד רק את עצמך, אנשים אינם
 שומעים אותך, אף אחד אינו לומד מוסר ממך, נמצא אם כן כי רק עם עצמך
 הינך מדבר, ואתה מתריע רק על עצמך, "יודע אני ממך שסופך עתיד להיחרב",
 שהרי אם אנשים אינם שומעים, אם אתה מבעית רק את עצמך, הרי ודאי
 שנגזר החורבן, "וכבר מתנבא עליך זכריה בן עדיא פתח לבנון דלתיך ותאכל
 אש בארזיך", דהיינו בית המקדש ייחרב ומי שאינו שומע את המוסר הנזעק
 מתוככי בית המקדש - יחרב אף הוא.

אוכלים כעין קרבן הוא, ואף המשקה אותו הם שותים כדוגמת נסיכים הן.
 ולשונו של הרמח"ל שם הוא "כי הת"ח הקדושים בדרכיהם ובכל מעשיהם הנה
 הם ממש כמקדש וכמזבח".

הרי לנו בפירושו, כי סדר בנין הבית וסדר בנין האדם דבר אחד הוא. וזאת
 משום שמטרת האדם היא להיות כמו בית מקדש ממש. וכך מבואר ב"נפש
 החיים" (שער א') באריכות גדולה, וכך כתוב גם באלשיך וקדוש על הפסוק (שמות
 כ"ז, כז) "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" - "בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוכו
 של כל אחד ואחד".

וזאת עלינו ללמוד מהמשכן, מהבנין, מהכלים, מצורת הבית, מהמבנה של
 הבית, מהכרובים, מהארון, מהשולחן, מהמנורה, ממזבח העולה, ממזבח
 הקטורת ומהכיוור, משום שכל אחד מפרטים אלו שהיו בבית המקדש מכיון
 אותנו במתכונת הבנייה ותבניתה, בכח כל אחד מהן ללמד אותנו איזה שהוא
 דין וסדר והלכה בהשראת השכינה על האדם. וכשם שניתן ללמוד מבית
 המקדש אודות סדר בנין האדם, כך גם ניתן ללמוד ממנו גם על סדר חורבן
 האדם.

23

מפני מה אתה מבעית את עצמך

מובא בגמרא (יומא ל"ט ב'), "תנו רבנן ארבעים שנה קודם חורבן הבית לא
 היה גורל עולה בימין, ולא היה לשון של זהורית מלבין, ולא היה נר מערבי
 דולק, והיו דלתות ההיכל נפתחות מאליהן עד שגער בהן רבן יוחנן בן זכאי,
 אמר לו היכל היכל מפני מה אתה מבעית עצמך יודע אני בך שסופך עתיד
 ליחרב וכבר נתנבא עליך זכריה בן עדיא פתח לבנון דלתיך ותאכל אש בארזיך".

בית המקדש כביכול דיבר, ואמר אני הולך להיחרב, וכל כך למה, 'הגורל של
 לה' לא עולה בצד ימין, וזה על דרך מה שכתוב בגמרא (שבת פ"ח ב'), "למיימינים
 בה סמא דחיי למשמאילים בה סמא דמותא", ומפרש רש"י שם, "למיימינים -
 עסוקים בכל כחם, וטרוידים לדעת סודה, כאדם המשתמש ביד ימינו שהיא
 עיקר". והיינו כאשר שם ה' עולה בצד ימין, הרי שעיקר חיות האדם, עיקר
 עבודת האדם בשביל ה', זה עיקר החיים שלו, וממילא היה הגורל של לה' עולה
 ביד ימין וזה מסמל וכביכול מוכיח שישנה השראת השכינה.

אבל כאשר הלך ענין זה ונתרופף, ואנשים עושים עיקר לא מעבודת ה', ולא
 מלימוד תורת ה', אלא עושים דברים אחרים לעיקר, כלומר, היד ימין
 שלהם הייתה בדברים אחרים לחלוטין, במתכונת זו אין ביכולת בית המקדש
 להישאר בנוי על מכוננו. ולכן לא עלה גורל ביד ימין, שהרי ימין כבר איננה
 משמשת 'עיקר', ומזה כאמור עלינו להקיש וללמוד על חורבן האדם וכנ"ל.

לשון של זהורית לא היה מלבין

דבר נוסף, אותו כביכול אמר בית המקדש, 'לשון של זהורית לא היה מלבין',
 זה מרמז ומסמל על הענין של תשובה וחרטה. שהרי בית המקדש נקרא לבנון,
 "ההר הטוב הזה והלבנון", ואיתא בחז"ל (יומא ל"ט ב'), "אמר רבי יצחק בן טבלאי
 למה נקרא שמו לבנון שמלבין עונותיהן של ישראל". בית המקדש היה מקום
 של תשובה, אנשים רבים היו באים לשם, ומעולם לא לן אדם בירושלים
 ועבירה בידו, תמיד של שחר מכפר על עבירות של לילה ותמיד של בין הערביים
 מכפר על עבירות של יום. "יפה נוף משוש כל הארץ הר ציון ירכתי צפון" (תהלים
 מה, ג), קרבנות חטאת הנשחטים בצד צפון מכפרים היו על העבירות, כמבואר
 ברש"י שם, משם יוצאת שמחה לכל ישראל, אנשים עסקו בתשובה ובחרטה.
 וארבעים שנה קודם החורבן הלשון של זהורית המורה על החטאים - האדם,
 לא היה הופך להיות לבן, אנשים כבר לא עסקו בוה, לא היה איכפת להם להיות
 שרויים בחטאים, לחיות עם חטאים, העבירות כבר לא הפריעו להם לחיות את
 שגרת חייהם, ואם את ישראל לא מטריד ומעסיק זענין של התשובה, אין עוד
 צורך בבית המקדש.

נקודת ההתחלה הייתה טובה מאד

והנה באמת עלינו להתבונן, שהרי ההתחלה של כלל ישראל הייתה חזקה וטובה, נכנסו לארץ, היו ניסים גדולים, היה את יהושע בן נון, את הזקנים, נצחו ל"א מלכים גדולים בניסים נוראיים, נקודת ההתחלה שלהם הייתה חזקה מאד, וא"כ כיצד אירע זה שאחרי ארבע מאות וכמה שנים נחרב הבית, כזאת התדרדרות מהתחלה חזקה כל כך.

הם לא שמים לב, אף אחד אינו רואה, ועל זה טובב הולך כל פרק ב', זוהי מידת הזהירות, אנשים הולכים במהלך ההרגל שלהם, לא בודקים את עצמם מפעם לפעם, ועל זה אומר הנביא ירמיהו שזו הייתה סיבת החורבן, זה השורש של כל העבירות כולן.

כמו כן בבית שני כאשר עלו מהגולה עם עזרא הסופר, הייתה התחלה חזקה מאד, וכפי שמתואר בספרי עזרא ונחמיה, הייתה התעוררות גדולה, כולם בכו וישבו בתשובה, וא"כ הכיצד הוא כי אחרי מספר שנים הגיעו לכדי חורבן בית שני. וכפי שכל בר דעת מבין שכאשר מוצאים מחלות החוזרות ונשנות הרי שמחפשים מה לקוי ביסוד הדברים ובשורשן, וכפי שנוהג רופא טוב, הוא אינו מתייחס לסימנים החיצוניים, אלא שואל את עצמו מדוע נשנה הדבר פעם נוספת שוב ושוב, וכן אנו שומה עלינו להעמיק ולחפש, הכיצד אכן אירע חורבן, ושוב חורבן נוסף, וגלות ושאר מיני צרות.

את התשובה לשאלה הזו גילה לנו הנביא ירמיהו, הוא הנביא שחי בדור החורבן, הוא נביא החורבן, והוא שגילה את הסוד מדוע יש חורבן.

והנה הרי נתבאר לעיל כי חורבן הבית - חורבן האדם הוא, וה"מסילת ישרים" הוא אשר בונה את הבית, בונה את האדם, ובאמת פרק שני במסילת ישרים הוא פרק ראשון בבנין האדם, [פרק א' זוהי חובת האדם בעולמו והוא פרק כללי, אבל פרק ב' הוא פרק א' בבנין האדם], וקודם שניגשים לבניית הבית מוכרחים לבנות את היסודות באופן כזה שהבית לא יפול, ולכן את היסודות בונים באופן חזק מאד, שם מקפידים על קוצו של יו"ד, בונים יסודות חזקים, עם הרבה בטון, כמות ברזל עצומה, והכל בפיקוח תוחת מעקב תמידי של מפקחים ומנהנדסים. כללו של דבר, ביסודות מוכררת זהירות מופלגת, בעוד

שאחר כך בקומות העליונות ניתן לעשות אי אלו חריגות שונות למיניהם, אבל ביסודות בשום פנים ואופן לא חורגים, כי אם חלילה רעוע משהו ביסודות כל הבנין מתנדנד לאחר זמן מה, בעתיד אף יתגלו בו סדקים ובמקרה הגרוע הוא אף יפול.

"להעשות אם להעזוב"

ואומר הרמח"ל בפרק ב' [שזה פרק א' בבנין האדם], "והנה ירמיהו היה מתאונן על רוע בני דורו מפני היותם נגועים בנגע המדה הזאת, שהיו מעלימים עיניהם ממעשיהם בלי שישימו לב לראות מה הם הלהעשות אם להעזב ואמר עליהם (ירמיה ח) אין איש נחם על רעתו לאמר וגו' כלה שב במרוצתם כסוס שוטף במלחמה. והיינו, שהיו רודפים והולכים במרוצת הרגלם ודרכיהם מבלי שיניחו זמן לעצמם לדקדק על המעשים והדרכים, ונמצא שהם נופלים ברעה בלי ראות אותה".

בדברים אלו כתוב הסוד, ההתחלה אמנם הייתה טובה, אבל אז נתקיים, "כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם בארץ והשחתם ועשיתם פסל תמונת כל" (דברים ד' כה), 'נושנתם', פירושו - אומר המסילת ישרים, שצועדים להם אנשים במהלך הרגלם כעיור באפילה, הולכים בדרך מסוימת שנים על גבי שנים, ואינם בודקים את עצמם מפעם לפעם, אינן חיים חיי זהירות, לא חיים חיי חשבון. מתחילים אטמן בדרך טובה, מתחילים ללכת, אבל בכל פעם זים קצת ולא שמים לב מל לסוטה הזו. לשינוי המועט ההוא, עד שמוצא הוא את עצמו

נקודת חזק מאד

"פלא מעגל רגליך"

על האדם ליישר את עצמו, כל הזמן לחזור לאותו המקום בו הוא התחיל, "פלא מעגל רגליך" (משלי ד, כו), בכל עת עליו לבדוק את עצמו עם 'פלא' האם הוא ישר. כשבני ישראל נכנסו לארץ הם היו שלמים וישרים, כשחזרו לבית שני הם היו ג"כ מצוינים, אבל האדם בטבעו נע כל הזמן, הוא אינו נשאר במקומו המדויק, עצם טבעו של אדם חי הוא לזוז ולנוע, אם הוא "אורח חיים למעלה למשכיל" - הוא אז כלפי מעלה כל הזמן. אבל אם לא - "למען סור משאול מטה" (משלי טו' כד). ומפעם לפעם מוכרח לבדוק את עצמו, ליישר את עצמו, אבל האדם אינו עושה זאת בפועל. וזה מה שאומר הנביא ירמיהו, מתיישנים, מתרגלים, נכנסים למהלך של שיגרה, הולכים במהלך של 'כעיון באפילה', שגם הוא אינו מכיר בעובדה שהוא אז, וגם אחרים אינם מבינים שהוא אז, והוא עלול עדיין להחשב שעושה רצון ה', מאחר והתזוזות קטנות

אבל אם הולך לו האדם במהלך הרגלו, ואינו מודע כלל למצבו - אומר הנביא ירמיהו, "ואין איש ניחם על רעתו לאמור מה עשיתי", אף אחד אינו שואל את עצמו מה עשיתי, מה לא עשיתי, "כולו שב במרוצתם כסוס שוטף במלחמה", הטבע של הסוס הוא כי דבר אינו עוצר אותו, הסוס שש ודוהר אל הקרב ולכן הוא נקרא סוס, "סוס ורוכבו רמה בים", סוס הוא בהמת מלחמה, משום שיש לו טבע ששום דבר לא עוצר אותו, אין דבר המונע בעדו, גם אילו יורים אש בסביבתו, נהרגים מפה ומשם - ממשך הוא לשעוט קדימה, אומר הנביא ירמיהו, היהודים בדור החורבן, הגיעו לכאלו עבירות חמורות למרות שהתחילו בדרך טובה, משום שהם היו 'כסוס שוטף', רצו להמשיך הלאה והלאה, הלכו עם ההרגלים, לא בדקו את עצמם מעולם, לא עשו חשבון הנפש, זוהי סיבת הסיבות של כל החורבנות כולם, של בתי המקדש ושל האדם.

ומוסיף הרמח"ל, "שהיו רודפים והולכים במרוצת הרגלם ודרכיהם", והיינו, אין מדובר כאן על עבירות, אלא על הרגלים ודרכים, רצים, מבלי שיניחו זמן

לעצמם לדקדק על המעשים והדרכים, וכאשר לא מדקדקים - נמצא שהם נופלים ברעה בלי ראות אותה".

ומשל לזה, כל דבר שמונח במשך זמן רב ולא הופכים אותו מפעם לפעם, אחר תקופה מוצאים שם דברים לא טובים, אם מרימים אבן שהיתה מונחת הרבה זמן רב בשדה, בדרך כלל נמצא שם בתחתיתה כל מיני מרעין בישין, כל דבר העומד זמן רב בלא טיפול מקבל הפסד קלוקל ולכלוך, ואם רוצים למנוע זאת, הרי שמוכרחים כל הזמן לסגן, להפוך, ואז אפשר להינצל מזה, אבל אם מניחים את זה במקום - זה נוסתאב.

MY SOLE DESIRE

R. Huger

The first time Yidden experienced galus was in Mitzrayim. Preceding the pesukim on galus Mitzrayim, the Torah depicts the reality of galus. In the Chumash, a פ' or a ס' indicates that in the sefer Torah there is a break between one parshah and another. At the end of Parshas Vayigash, no פ' or ס' appears; in the sefer Torah, Parshas Vayechi follows directly after Parshas Vayigash, without any space between the pesukim to indicate a break between the parshiyos. Rashi comments on this at the beginning of Parshas Vayechi: "Vayechi Yaakov -

why is this parshah closed? Because when Yaakov Avinu passed away, the eyes and hearts of the Yidden became closed and blocked because of the misery of the slavery..." Klal Yisrael's situation is portrayed through the writing of the sefer Torah. The joined continuation of the two parshiyos signifies the state of galus. Galus is a situation of the eyes and heart being blocked.

*The halachos of writing a sefer Torah stipulate that the letter פ' contain a sharp corner at the inside, so that its interior space is shaped like the letter ב'. Looking at a פ' in a sefer Torah, one would not notice the ב' that appears inside, but once the ב' is pointed out, it stands out even more starkly than the פ', since it is white and bright. The black letter is the revealed one, which is more noticeable at first sight, but although the inner ב' is concealed, it is brighter, and once it is revealed, it becomes the central figure while the black פ' becomes less prominent.

The letter "pei" as it appears in a sefer Torah.

The shapes of the Torah's letters hint to us that the Torah's words contain an inner, most powerful essence that goes beyond their obvious and straightforward meaning. Every part of the Torah — the mitzvos, the *perakim* of *mussar*, the story of *briyas haOlam*, the stories of our forefathers, and the *nisim* that the Yidden experienced — contains a deep inner meaning. This meaning is the concealed part of the Torah, and yet, it is its more powerful part. It is the light of the Torah. The black letters signify the knowledge of Torah, mitzvos, and *emunah*, and the white space within, and between the letters symbolize the deep, internal connection to the Torah's spirit and light and to the G-dly existence within the entire creation.

When one writes a letter, much is conveyed "between the lines." In addition to comprehending the actual content of the letter, the reader is affected by the spirit of the writer that is transmitted through the letter. As a Divine entity, the Torah radiates from between its lines a G-dly holiness that has the power to connect the Jew to the holiness and G-dliness inherent in the world.

Chazal explain the significance of the spaces between the Torah's *parshiyos*: "What is the purpose of these pauses? To give Moshe a pause to contemplate between one passage and the next and between one subject and another, how much more [necessary it is] for an ordinary man learning [Torah] from another ordinary man" (*Vayikra* 1:1, Rashi). When Hashem taught Moshe the details of all the mitzvos, He paused between each topic to allow Moshe to contemplate it and connect to its essence. As we discussed above, the mitzvos and teachings of the Torah are not mere knowledge; they contain an inner light, a G-dly power connecting us to the Giver of Torah. The white spaces in the *sefer Torah* are the light between the lines that infuse us with the ability to connect to the Torah's inner meaning. Chazal learn from this that every teacher must allow his student time to think, so that his teachings don't remain at an external level. A teacher must transmit the spirit of the learning to his student, enabling him to become intrinsically connected with the Torah he has studied.

34 *Parshas Vayechi*, the *parshah* in which the account of Am Yisrael's exile begins, is a closed chapter. There is no space for contemplation between the chapters. The essence of *galus* is an inability to contemplate. When Moshe Rabbeinu came to redeem the Jews from Mitzrayim, Pharaoh passed an additional decree that the Jews gather the straw to make the

bricks, because, "Let the labor fall heavy upon the men and let them work at it, and they shall not talk about vain matters" (*Shemos* 5:9), and "...You are lax, just lax. Therefore you say, 'Let us go, let us sacrifice to Hashem'" (ibid. 5:17). Pharaoh wanted to make the Jews work until they would be so preoccupied that they would not have the time or ability to think. This is indeed what happened: when Moshe Rabbeinu tried to talk to the Jews: "...they did not listen to Moshe because of [their] shortness of breath and because of [their] hard labor" (*Va'eira* 6:9). Their subjection in *galus* caused them to be unable to think deeply and connect to internal thinking.

Galus is a situation of "shortness of breath." We see the physical world around us, but fail to notice the "breath of His mouth" — the G-dly Spirit that gives it its life. Likewise, we may have extensive knowledge in Torah and mitzvos, but their inner spirit is concealed from us. "The eyes and heart of the Jews became blocked" — our minds grasp things at their external level, but we lack the part of "...Consider it in your heart" — we have difficulty connecting to them with our hearts. The "eyes" of our mind are blocked; we suffer from spiritual short-sightedness. We fail to see to the depth of things, we find it difficult to connect to the *penimiyus* beneath the veneer of the physical world. We are preoccupied with physical demands

of *parnassah*, health, and other concerns, and as Pharaoh wanted, "Let the labor fall heavy," we work so hard that it is difficult for us to remember and connect to our true task in this world. In spiritual matters, too, we invest in the practical details, but since we are in *galus* we have difficulty contemplating and connecting our hearts to them.

When Moshiach comes, the world will be filled with an awareness of Hashem. His Presence will be so clear and tangible that the physical details of this world will be trivial in comparison, just as the sea bed is insignificant compared to the water of the sea. The physical world will continue to function as usual, but we will notice Hashem's leadership that is revealed through it. We will realize clearly that this world is just the vessel containing and revealing Hashem's glory.

Similarly, the physical world is naturally most visible and tangible to us. But once the deeper essence of creation is revealed and exposed — once we become aware and connected to the G-dliness that sustains the whole of creation — the external reality that seemed so dominant to us will become insignificant. It will be secondary to the G-dly reality, serving as the means and expression for Hashem's running of the world. It is like the ם in the *sefer Torah* that fades into the background once the ך inside is noticed and illuminated. The black letter now serves merely as the outline of the inner, bright letter.

In his *nevuah*, Yeshayahu tells us that this is what the situation will be at time of *geulah*; the world will become the mere outline and vessel for awareness of Hashem.

When we see the sun shining in the morning, we will be observing Hashem's mercy — "Who illuminates the earth and those who dwell upon it, with compassion." The sun's light will serve as the tool connecting us to Hashem's mercy. When we come across blossoming flowers and trees, it will be an experience of delight in the wonders of Hashem's creation. The flowers themselves will be the insignificant part, serving only as a means to discovering Hashem's creation.

* When Moshiach comes, the "inner light" of our avodas Hashem will also emerge. We will keep the mitzvos and halachos as before, but now they will be an expression of our connection with Hashem. Every halachah that we keep will

be another expression of our closeness with Him. The white space within the Torah's letters will glow. The mitzvos must be actively fulfilled, as that is the only way to connect to the inner light — just as the inner white letter is only revealed through the lines of the black letter — but the spirit of the mitzvos will be dominant.

40 Redemption Exists within Exile

THE WORDS *galus* and *geulah* have a similar root; the only difference is an additional 'x' in the middle of the root of *geulah*. Redemption is not a new reality; the physical world will continue as usual even after Moshiach comes, but our eyes will open — we will discover the 'x', which stands for *Alufo shel Olam* — the Great One of the world, Hakadosh Baruch Hu. We will detect Hashem's Presence concealed within every process in this world, and thus pass from a world of *galus* into a world of *geulah*. *Geulah* is an internal change in which the heart and eyes are opened. It is the ability to contemplate and connect to the G-dly essence of creation.

When the inner essence of the world is revealed to a person, he finds himself in a completely different reality. Externally, he still lives in the physical world, but his heart and soul are connected to G-dliness, to his true life. In other words, he lives in a world of *geulah*.

* The reality of *geulah* exists within *galus*, but it is concealed. The physical world is the clear and dominant one and it is hard to connect to the inner essence of the world since our eyes and heart are blocked. Even so, our task in *galus* is to gradually connect to Hashem's running of the world and thus draw closer to the reality of redemption.

איך לנו השגה ממדרגת הכלל ישראל בזמן שבית מקדשו קיים, כי אין לנו השגה בקדושת בית המקדש. אך אנהנו שקועים אנהנו בחפצי גופנו והבלי זמננו, הננו מוצאים כל סיפוקנו בעולם מגושם זה ולא חסר לנו דבר בחורבן בית המקדש. מקרב לבנו אבד חשבון על נפשנו ונצבנו. ננסה בט' באב לעמוד על כל עצמת הריחוק שלנו מהבורא ית', ותוך כ"י עצמנו על ריחוק זה נוכל לקבוע כבר מועד של ריחוק.

חטאי הראשונים וחטאי האחרונים *לפי חטאי הראשונים - חטאי האחרונים*

"וגם הנפש לא תמלא" — הנפש תובעת פנימיות אמיתית. האדם הריק מפנימיות רוצה למלא את נפשו בחיצוניות — מתוך חסרון אמונה, ובכך הוא בא על סיפוקו.

אין חימה איפוא שלא זכינו עדיין לבנות ע"י מעשינו את בית המקדש. אם אנו במעשינו דבקים בעוונות אבותינו, ומעשינו רק חיצוניים לשם התפארות ללא תוכן של פנימיות, אזי אנו גורמים גם עכשיו לחורבן הבית ולהמשך גלותנו — בגלות אדום, גלות של כפירה וחוצפא יסג'.

* חובתנו לערוך חשבון נפש לבידור הפנימיות, עד כמה יש בפנימיות האדם שאיפה לתורה וירוש' אמיתית וטהורה. אמנם, החיצוניות מסייעת לפנימיות, תנועת האיברים החיצוניים מעוררת את הפנימיות, אך יש לידע את המטרה — חיזוק הפנימיות, ועלינו לבחון עד כמה חיצוניות זו תודרת לפנימיות. אין להסתפק במעשים חיצוניים בלבד. אלא יש לשפר ולערוך את מידות הפנימיות. אמרו חז"ל מתוך שלא לשמה יבוא לשמה. אולם גם בואת יש לאדם לזכור כי מטרתו — הלשמה!

וכאשר נזכה בעז' לבנות את פנימיותנו, אזי נזכה לצאת במהרה מתוך גלות אדום המשולה לחזיר, שסימן טומאתו בפנים היפך ממידת ההסתפקות — כפירה, ונזכה לראות בבנין בית המקדש.

הזמן גרמא לערוך חשבון נפש

מכיון שהזדמנות כה מיוחדת מזומנת לכל אדם בימי בין המצרים, שבהם ביכלתו לפגוש ולהתקרב, כביכול, אל מלכו של עולם יתברך שמו - ממילא הזמן גרמא שכל אדם ינצל אותם לעריכת חשבון נפש נוקב עד כמה הוא קשור אליו יתברך שמו בכל זמן ועידן, ועד כמה הוא חושב הימנו ומתכוין לשמו ית'. ולכשנתבונן בדבר, נמצא שבעצם הרי ניתן לחיות את קירבתו בכל עת ורגע ממש, בשבתו בביתו ובלכתו בדרך, בשכבו ובקומו, על ידי שבכל דרכיו של אדם יתשוב על 'שיויית' ה' לנגדי תמיד', ויכלכל צעדיו לפי משפטי התורה הקדושה ומצוותיה, מתוך רצון וכוונה לעשות בכל אלו נחת רוח לבורא יתברך שמו.

לפי המפורסם רבינו הר"א ז"ל

42 היסוד הראשון - זהירות

* צריכים אנו לבדוק את עצמנו כל הזמן, לבדוק את התפילות, את הברכות, את הלימוד, את הבין אדם לחבירו, את הבין אדם למקום, את הכיבוד הורים, את הזמנים ואת הסדרים, כל דבר לבדוק פעם אחר פעם שוב ושוב, לטון כל הזמן בפילטרים, להעביר ומסננת את המעשים כל הזמן, וזה היסוד הראשון בבנין האדם — זהירות.

לפי המפורסם רבינו הר"א ז"ל בכל פעם קודם שיצא מביתו, היה חוזר שלש עשרה פעמים על הפרק הזה, פרק ב' ב' מסילת ישרים", שהרי זה היסוד והתשתית לכל האדם. זה העמוד הגדול שעליו עומד האדם, וזוהי הדרך בכדי שלא להגיע חלילה לחורבן, שלא יהיה הכל פרוץ, אלא שמירה ובדיקה כל הזמן, "על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה", "מכל משמר נצור לך", כל הזמן לבדוק.

43

ש ע ר ש ל י ש י

תיב

עוד לנו דברים בזה. אין אומרים תחנון בת"ב ואין נופלים על פניהם משום דמקרי מועד" (א"ח תקנ"ד). אדמו"ר אמר על זה דבר עמוק: "ישנם מועדים של קירוב — שלש הרגלים — וישנו מועד של ריחוק, וזהו ט' באב".

ויש להבין איך שייך לקבוע מועד על ריחוק מהבורא. אך הנה יש עוד מצב שלישי, מלבד קירוב וריחוק, והוא מה שכתב רבינו יונה על אנשים אשר מקרב לבם אבד חשבון על נפשם. כי גוי אובד עצות המה, וכמה הם במדרגה התחתונה" (שע"ת ב. ט.).

"מקרב לבם אבד חשבון על נפשם" — לא קרוב ולא רחוק — פורח באויר, ויכול לדמות שהוא אדם שלם ובאמת הוא רשע. ח"ש שהוא עושה מצוות ובאמת הן עבירות — עושה מעשה זמרי ומבקש שכר כפנתס. וזהו המדרגה התחתונה, יותר גרועה מהכל. על זה תבע ירמיהו הנביא את דורו: "איך תאמרי לא נטמאתי. אחרי הבעלים לא הלכתי — ראי דרך בניא. יעני מה עשית?" (ב. כג); גם כנפיך נמצאו דם נפשות אביונים נקיים. לא במקרתם מצאתים כי על כל אלה — ותאמרי כי נקיתי, אך שב אפו ממני. הנהי נשפט אותך על אמרך לא חטאתי" (ב. לד"ה). הרי נתוכחו עם ירמיהו והאמינו באמת כי אין עול בפנם, וגם על העבודה זרה ועל שפיכת הדמים מצאו תירוצים. והנה א' אמת ה': על רשע המודה על פשעו הוא יכול לרחם, אך לא על מי שאבד חשבון מלבנו! ר"ש בן חלפתא אומר: אמר הקב"ה לירושלים על מה הבאתי כל המשפטים ה' הללו? בשביל שאמרת לא חטאתי, שנא' הנהי נשפט אותך על אמרך לא חטאתי" (ילקוט שם).

* זה היה מצב הדור לפני חורבן הבית. אך בבוא המורבן נפקחו עיניהם והכירו את עצמת ריחוקם, ועל הכרת הריחוק הזה קבעו מועד של ריחוק, ועומק הענין הוא זה: כאשר אדם עומד על עצמת ריחוקו ממנו ית' הוא מבחין: אמנם רחוק, אבל יחס יש כבר בינו לבין בוראו, משא"כ כאשר אבד לו חשבון על נפשו ששם אין כל יחס. הלא א' אמת ה', ובאיבוד החשבון הוא ח' לגמרי בשקר, ושם אין יחס; בעמדו על הריחוק הוא מצטער על הריחוק, אבל הוא עמד על האמת, ונקודת האמת הזאת כבר מקרבתו אליו ית'. די בהכרת אמת זאת, אף שהריחוק הוא נורא. לקבוע עליה "מועד של ריחוק"!